پښتون په لرغوني زمانه کې:

اوس ددې وخت دی، چې په دغې تاريخي سروې کې پښتانه ولټول شي. د پښتنو څرک په دغو برخو کې څرګند دی: په ويدي دوره کې، د هېرودوت په پکتويک کې، په پامېرونو کې، په اوستايي دورو کې او په خاص ډول د ساکا په لوی ټبر کې. لومړی بايد په نظر کې ونيوله شي، چې دغه سروې له يوه نامعلوم وخت نه پيل کېږي او د اسلامي دورې تر پيله پورې رسېږي. په دغې اوږدې مودې کې ددغې سيمې يا سيمو اوسېدونکي يوازې اريايي نژاد خلک وو. د ساسانيانو په وروستي وخت کې و، چې ترکان هم پکې ننوتل چې هغوی د غبار په وينا د مغولو او ارياياني مخلوط وو.

لکه دمخه چې بيان شول، پښتانه د هېرودوت د تاريخ له مخې په مخزېږدي پينځمې پېړۍ کې د اوسني ننګرهار او پېښور ترمېنځ سيمې کې اباد وو. افغان تاريخپوه احمد علي کهزاد پښتانه تر هغه دمخه په ويدي دوره کې د ويدي مذهبي سندرو له مخې په بخدي او نورو ځايونو کې هم ښودلي دي. هېرودوت هم ويلي، چې د ننګرهار پکتيان د بخدي له خلکو سره په ډېرو څيزونو کې سره ورته وو، خو ده دا نه دي ويلي چې د بخدي دغه

SABAWOON.COM

او سپېدونکي پښتانه وو ، خو د اريايي ژبو لوی متخصص جارج مارګن سټرن او د هغه پلويان د هېرودوت پکتيان پښتانه نه ګڼي. دی دغه حکم د ژبپوهنې له مخې کوي او دغه تاريخي واقعيت له پام نه غورزوي، چې دغه سيمه په ټولو تاريخي دورو کې د پښتنو سيمه وه. غټه بېلګه يې پوونده پښتانه دي، چې د کسې د غرو په شاوخوا درو او هوارو کې يې له نامعلوم وخت راهيسې په ژمي او اوړي کې پوونده توب کاوه. په همدغې پراخې سيمې کې پښتانه قومونه يو وخت بل وخت مېشته شوي دي. دغه سيمه په لږ و ډېر تغيير سره د هېرودوت د پکتويک، پښتونخوا ، ګندهارا او روه او په پای کې د افغانستان په نومونو ياده شوې ده. د سکندر په وخت کې پښتانه په کونړ، چترال، باجوړ او سوات کې د اسواکا ، اسوه غانه په نامه يو دغسې لوی قوت و ، چې له سکندر سره په ټينګه وجنګېدل. که سکندر هند ته د تګ په لار کې له خيبر نه تېر شوی وای، د هېرودوت پکتيانو په اړه به ډېر معلومات ترلاسه شوي وای، خو د هغه له قومندان هيفايسشن (Hepahaestion) او قومندان پريډيکاس (Predicas) سره چې د يوه واړه پوځ په قومندانۍ له خيبر نه تېر شول، دغسې کسان ملګري نه وو چې د شاوخوا خلکو په اړه يې معلومات ترلاسه کړي وای، په داسې حال کې چې د سکندر د لارې ملګرو د کونړ،

SABAWOON.COM

چترال، باجوړ او سوات د خلکو احوال لړو ډېر ثبت کړي دي. د هغو غته برخه د سانسکرت د اسواکا یا اسوه غانه اسپه سي (ننني یوسفزي) دي. دوی د غسې خلک نه وو، چې په یوه ټاپو کې اوسېدل او له نورو سره یې اړیکې نه لرل. دوی د چترال یا د باشګل درې یا دواړو د لارې د سغدیانې له خلکو سره هم راشه درشه لرله[۱۰۹]. د غبار په وینا د ګندهارا دادیکا هم د چترال له لارې پامیر ته وکوچېدل. غبار هم د هېرودوت په شان دادیکا په اصل کې پښتانه ګڼي. دغه خبره له دغه واقعیت نه هم څرګندېږي، چې پامیري یا غلچه ژبې په تېره یزغلامي یا یزګولامي ژبه چې اوس مړه ده، له پښتو ژبې سره نږدې دي. مارګن سټرن هم په حقه وایي، چې ددغو یاني پامیري ژبو ویونکي یا دننه په یوې سیمې کې یا د یوه بل په ګاونډیتوب کې اوسېدل.

په اصل کې د پامیر سیمه د قومونو د تګ راتګ سیمه وه. په دغې سیمې کې له آمو یا په دقیق ډول د پنجه له سین ګې څخه تېرېدل پخوا له دې چې د کوکچې سین ورسره یوځای شي، په نسبي ډول اسان وي. له جنوب نه چې د کوکچې سین او له شمال نه د مرغاب سین ورسره ګډ شي، تېرېدل ورنه ګران شي. په تېره د قومونو لپاره. د همدغه جغرافیوي موقعیت له امله و، چې سلوکوس نیکاتور په مخزېږدي ۳۰۰ کې هغه ته نږدې د آی خانم ښار

SABAWOON.COM

ودان کړ. ساکا ، يوچيان او يفتليان په همدغه ځای کې له شمال نه باختر ته ننوتل. ګندهاريان هم له همدغه ځای نه سغديانې ته تلل. لکه چې دمخه ويل شوي "ګندهاريان په کوم وخت کې اول له هندوکش او بيا له آمو نه واوښتل او سغديانې ته لاړل او نورو يې د لويديځ په لور ارغنداو ته مخه وکړه او هلته مېشت شول. بيلو چې د نورو په شان د هېرودوت دغه څلور ډلې خلک پکتيان ګڼي وايي چې په ارغند او هلمند کې مېشتو ګندهاريو په هلمند کې د ګندهار په نامه يو ښار ودان کړ، چې دغه نوم د کندهار په بڼه تر اوسه هم ژوندی دی، خو دی د هغه وخت او سېدونکي هندي نژاد ګڼي. "له "هندي نژاد " نه مطلب د ګندهارا او سېدونکي دي. ګندهارا چې د ويدي دورې کلمه ده په بودايي دوره کې له اباسين نه تر کابل پورې سيمې ته ويل کېده. لکه چې دمخه ويل شوي ګندهاريان او داديکا د هېرودوت د تاريخ له مخې په دوو دستور او کاليو کې باختريانو، سغديانو، پارتيانو او خوارزميانو ته ورته وو. سکندر هم خپلو سرتېرو ته په يوې وينا کې ويلي وو، چې سغديان، دهای (**Dahae**)، مساګيتای، ساکا، هنديان او داسې هم باختريان له يوه نسل څخه دي(۱۱۰). په دې ډول له داديکا يا د پاميري ژبو له ويونکيو سره د پښتنو او پښتو نزدې والی تثبيت او يقيني دی.

د باختر له نورو خلکو په تېره د ساکا له قوم سره د

SABAWOON.COM

پښتنو تړاو لا ټینګ دی. پښتانه په اصل کې شاید ساکا وي. پخوا له دې چې په دغې موضوع بحث وشي په اسیا کې به د ساکا په تېر رڼا واچوله شي. په سر کې به بیا وویل شي، چې ساکا او ستیان چې تر دې نږدې وختو پورې یو تېر ګډمل کېده، خو هغه سره بېل تېرونه وو. ساکا اریایي او ستیان غیر اریایي وو، خو دواړه سوچه پوونده قومونه وو. ستیانو په سهیلي روسیې باندې دوه پېړۍ حکم وچلوه او بیا یې د لویدیځ په لور مخه وکړه، خو ساکا په ختیځ کې ان د التاي تر غرو پورې په ورشوګانو او په منځنۍ اسیا کې پوونده توب کاوه.

د منځنۍ آسیا د لومړیو امپراتوریو په نامه اثر لیکوال ویلیم مک ګورن وایي، چې "په منځنۍ اسیا کې له اولې ورځې نه لرتر لره دوه بیلې او څرګندې ژبنۍ ډلې اوسېدلې، چې د مناسبو نومونو په نشتوالي سره یوه یې د ستیان او بله یې د هونان په نامه یاده شوې ده. ستیان هغه ډېر مناسب نوم دی، چې د منځنۍ اسیا ټولو هغو خلکو ته اختصاص شوی، چې پروفیسر بریستېډ (**Breasted**) لوی سپین توکم بللی، چې هغوی د اریان (**Aryan**) یا هند د اروپایي په ژبه ګړېږي. له هونانو نه مقصد هغه ډله خلک دي، چې وړاندې په ختیځ کې اوسېدل او په دې ډول یې د مغولو وینه جذبه کړه، چې د هغه له امله زیاتره وخت خو په څه غلطي سره د (لوی ژېړ

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

توکم) په نامه یاد شوي دي. لا مهمه دا ده، چې دوی په دغسې ژبې ګړېدل چې هغه اريايي خلکو ته پوره بېګانه وه. دغه ژبه په عمومي ډول د توراني په نامه یاده شوې، خو ښه به دا وي چې هغه د یورال-التای (Ural-Altai) په نامه یاده شي."

پروفیسر مک ګورن وړاندې وایي، چې "لا ډېر مهم هغه اثر و چې ستي کډوالو د ترکستان په سهیلي کډوالو کړی و. د کلمې په ډېر پراخ مفهوم سره هغه ستیان (یا د هغو تاریخي ستیانو نیکونه) چې د تاریخ په سباوون کې د پارس [اريانه] په لوړه سطح او په شمال-لویدیځ هند کې خپاره شول او په دې ډول یې په دغو دواړو سیمو کې دغسې خلک په میراث پرېښول، چې زیاتره یې سپین توکم وو او په هندو اريايي ژبو غږېدل." لکه چې د مخه یقیني شوې دغه ستیان په اصل کې ساکایاني اريايي وو. مک ګورن دا هم وایي، چې "په وروستیو وختونو کې د پارس [اريانه] او هندو اروپايي اوسېدونکيو خپل د کوچي توب لومړني عادتونه ترک کړل او د کروندګرو په ډول مېشته شول. دغه حال دوی د خپلو لیرې تربورانو او اصلي ستیانو [ساکا] مرګکي دښمنان کړل، چې په ترکستان [منځنۍ اسیا] کې اوسېدل او د پووندو توب ژوند طرز او د یرغل او چور خویونه یې ساتلي وو. دغو ستیانو [ساکاوو] په سهیل کې په خپلو لیرې تربورانو بیا

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

بیا دانګل او چورول یې، چې هغوی د شتمنۍ په سبب ډېر نرم طبیعت شوي وو.[111] "

له اریانه او شمالي هند ته د "تاریخ سباوون" مهاجرت نه د مک ګورن مقصد د ویدي دورې د قومونو لېږد و، خو دی دغه قومونه یوازې ستیان بولي، موږ اوس پوهېږو چې دغه ستیان په حقیقت کې ساکا وو. دی د دغه قوم ځانګې هم نه مشخصې کوي یا نې نومونه یې نه اخلي. دغه قومونه د ویدا په هغو مذهبي سندرو کې یاد شوي، چې پروفیسر رالف ګرفت (Ralph Griffth) انګرېزي کړي او اوږدې معلوماتي تبصرې یې پرې اضافه کړې دي. دغه قومونه دا دي: پکتهاس (Pakthas)، بهالانا (Bahalana)، الینا (Alinas)، شیوایان (Sivas) او وشانیان (Visananis)[112]. په دغو سندرو کې د ساکا قومونو نومونه په څرګند ډول نه دي ذکر شوي. بخدي او اریانه هم پکې نه دي یاد شوي، خو اریایان پکې په وار وار یاد شوي دي. دا به له دې امله وي، چې دا د هغو مذهبي سندرو ټولګه ده، چې د غو اریایانو له کوبها (کابل) نه تر شمالي هند پورې د لېږد په اوږده مهال کې ویلې او د هغو ډېره برخه د خطرونو په برابر کې ډول ډول خدایګوټو ته دعاګانو ته ځانګړې شوې نه هغو ته چې په دغه وخت کې په منځنۍ اسیا او بخدي کې وو. په اوستایي دوره کې دا هېرودوت و، چې د هخامنشي

امپراتورۍ د بيان په ترڅ کې يې د ساکا او نورو قومونو نومونه د پکتيس (Pactyes) په ګډون ياد کړي دي. د هېرودوت دغه پکتيس په غالب احتمال چې د ويدي دورې پکتهاس (Pakthas) دی. دغه پکتهاس د خپل قوم پاچا ښوول شوی، چې قوم يې په غالب احتمال بيا دده په نوم ياد شوی دی. ددغه قوم بل پاچا توريانا (Turyana) ياد شوی.

ګرفت په خپله تبصره کې د پکتهاس پاچا توروايانا (Turvayana) هم ښوولی، چې ممکن هماغه توريانا وي[۱۱۳]. په هر حال، د سکندر له راتګ نه وروسته و چې اول يوناني جغرافيه پوهانو او تاريخپوهانو او ورپسې د معاصرې لويديځې نړۍ پوهانو د منځنۍ اسيا او لرغوني افغانستان قومونه تر يوې اندازې مشخص کړي. بيا د چين د لوی ديوال له بشپړېدلو نه وروسته و، چې قومي لېږدونه، لکه چې دمخه يې ذکر شوی، په پراخه پېمانه پيل شول او ساکا وو، يوچيانو او يفتليانو يو په بل پسې سغديانه، بخدي، کابلستان او شمالي هند لاندې کړل او پوهانو د دوی په اړه څېړنې وکړې او په خپله دوی او ځانګې يې مشخصې کړې.

اريانه ته د سکندر تر راتګ نه دمخه هم ساکا د اريانه په ډېرو سيمو کې مېشته وو. فرای هم وايي، چې "داسې ګڼل کېږي چې دوی [ساکا] تر ټولو ډېر پوونده قوم وي،

SABAWOON.COM

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

چې د منځنۍ اسیا د ابادیو شاوخوا اوسېږي[۱۱۴] " غته بېلګه یې د نای سا (Nysa) اوسېدونکي دي، چې مؤلف آرین د کوفن (کابل) او اباسین (Indus) ترمېنځ ښار ښوولی دی. د روایاتو له مخې ددغه ښار بنسټ ډایونیسس (Dionysus) ایښی و[۱۱۵]. ډایونیسس د یونان د تبز (Thebes) خدایګوتی و. نورو هغه اوسني جلال آباد ښار ته چېرته نږدې او اوسېدونکی یې ساکا ښوولی دی. د مؤلف کمنګز (Cummings) په روایت "نیاسایان په تاریخي لحاظ هماغه نسل و لکه ساکیا (Sakya) یا ساکای (Sakae) چې په هغه وخت کې په بدخشان او ګاونډیو سیمو کې اباد وو او وروسته دوی د هند په جنګیالی طبقې کشتریا (Kshattriyas) کې جذب شول. " دی د نیاسایانو هېواد په دې ډول معرفي کوي: "د اسې ښکاري چې په لرغوني مهال کې د نیاسایانو سیمه په لویدیځ کې د جګدلک په کوتل، په شمال کې د کابل په سین، په ختیځ کې د خیبر په کوتل او په جنوب کې په سپین غره محاطه وه.[۱۱۶] " دغه سیمه لږ و ډېر د هېرودوت له پکتیک هېواد سره سر خوري، چې د پکتیس یانې پښتنو هېواد و.

د سکندر تر راتګ نه دمخه د ساکا بله لویه سیمه باختر او د هغه شاوخوا علاقې وې. د روفوس په وینا ستیان یانې ساکا په بخدي کې هم اباد و. مؤلف آرین (Arrian)

SABAWOON.COM

په بخدي کې د دهای (Dahae) یادونه په وار وار کوي، چې د ساکا د لوی ټبر یوه غټه څانګه وه. د مک ګورن په وینا ساکا آمورګیویي (Saka Amurgioi) ان په لرغوني مهال کې په پامیرونو کې اوسېدل. دی د نورو پوهانو له قوله دا هم وايي، چې "... داهیا (Dahia) یوازې له بخدي سره پېژندل کېږي" یانې چې "تاهیا (Tahia) یا دهای (Dahae) د بخدي اوسېدونکي دي.(۱۱۷)" کمنګز هم په بدخشان یا د پامیرونو په سیمه کې د ساکا یادونه کوي. په دغه لړ کې روسي لرغون پېژندونکي لیتونیسکي وايي، چې: "... ساکا به د پامیر سیمو ته په مخزېږدي او ومه شپږمه پېړۍ کې کوچېدل او له هغه ځایه به یې د هند شمال بریدونو ته نفوذ کاوه.(۱۱۸)"

ساکا د سکندر تر راتګ نه دمخه هم په سیستان کې اباد وو. مک ګورن د تهاماس (Thomas) له قوله وايي، چې: "... د ساکا یوه ډله له پخوا زماني له مخزېږدي اوومې یا حتی له هغې نه دمخه په درنګیانه کې مېشته وه او دغه ساکا په ټولې هخامنشي او هیلنستیکي (Hellenistic) دورې کې هلته پاتې وو، که څه هم سیمه یې هغه وخت په ساکستانه نه یادېده.(۱۱۹)" دغه سیمه وروسته له هغه اول په ساکستانه او بیا په سیستان یاده شوه، چې په مخزېږدي دویمې پېړۍ کې د ساکا څو څانګې د یوچیانو په فشار له سغدیانې نه ښکته شوې،

SABAWOON.COM

باختريې ونيوه او بيا هم د هغو په فشار له بخدي نه سيستان ته واوښتل او هلته اباد شول. د دغې پېښې بيان د مخه شوی دی. ساکا به په سيستان کې په دغه وخت کې په زيات شمېر او په قوت کې و، چې د ګوندو فارس په مشرۍ يې يوه امپراتوري جوړه کړه.

داسې هم د سکندر ترراتګ نه وروسته و، چې د دهای ساکا د پرنای يا پارني څانګې د ارساک يا ارشاک په مشرۍ په پارتيه کې په مخزيږدي ۲۵۴ کې واکمني پيل کړه، چې هغه څه کم پينځه پېړۍ وپاييده چې په پای کې په زيږدي ۲۲۹ کې د ساساني پاچا اردشير په لاس نسکوره شوه، لکه چې د مخه يې بيان شوی دی. دغه ساکا له مادانو او پارسيانو نه ګرد سره بېل او پوونده ماهر اس سور قوم و، چې د وروستيو ورسره نه لګېده او هغوی ته او ټولو هغو څيزونو ته چې هغوی پرې ټينګ ولاړ وو، په نفرت سره کتل[۱۲۰].

عجيبه ده، چې افغان تاريخپوهانو د ساکا قومونه په مفصل ډول نه دي ياد کړي که څه هم دوی د افغانستان لرغوني تاريخ په اساسي ډول اغېزمن کړی دی. دا به له دې امله وي، چې دغه اثار چې دلته ترېنه استفاده شوې ده، د دوی په وخت کې نه وو او هغه چې وو، دوی ته معلوم نه وو. يوازې کهزاد د دغو سرچينو له څينو نه استفاده کړې ده، خو هغه هم د ساکا قوم رول په تاريخ کې

SABAWOON.COM

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

هغسې چې لازمه ده، نه دی بیان کړی.

د دغې لنډې شرحې په نظر کې نیولو سره د مګ ګورن رومبنی وینا سمه ښکاري، چې وایي که موږ د ستیانو (ساکا) نوم په پراخ مفهوم سره واخلو، وبه وایو "... چې د پارس [اریانه] او شمالي هند ټول اوسېدونکي د پخوانیو ستیانو زوزات دي او تراوسه [۱۹۳۹] هم په دغسې ژبو خبرې کوي، چې د ساکا له ژبې سره تړاو لري[۱۳۱]". "له پورتنۍ شرح نه دا هم ښکاري چې ساکا ځلور زره کاله دمخه د اریایانو په لومړي لېږد کې په سغدیانه، بکتریانه (بخدي)، پامیرونو، سیستان، نای سا، پکتویک، کونړ، سوات کې اباد شوي وو. دوه زره او دوه سوه کاله دمخه په بل لوی لېږد کې ساکا د یوچیانو په فشار سره په بخدي ننوتل، یونان-باختري واکمني یې نسکوره کړه او بیا یې په سیستان، پارتیه او شمالي هند باندې واکمني وچلوله. په ویدي دوره کې لکه چې دمخه ویل شوي دي، پکتهاس، بهالانا، شیوایان، الینایان او وسایانیان هم په اریانه کې اباد وو. وروسته جغرافیه پوه سترابو د اریانه ولسونه له باختریانو او پارسیانو نه برسېره پاراپامیزادیان (Parapamisadae)، آري، درنګیان، اراکوزي او ګدروسي هم یاد کړل. پلیني (Plini) بیا د اریانه اوسېدونکي د آري، ډوري سي (Dorisci)، درنګای (Drangae)، ایورګیتای (Evergetae)،

SABAWOON.COM

زرنګـــای (Zarangae)، ګدروســـي (Gedrosi)، میتـــوري ســـي (Methorici)، اګوتـــوري (Auguttori)، اوربـــي (Urbi)، د داري تـــــــيس (Daritis) او ســــــپدونکو، پاســـيريس (Pasires) او ايچـــدايوفګي (Ich thyo phagi) په نومونو ښوولي[۱۳۲].

دوی ټـول پـه غالـب احتمـال د سـاکا لـوی ټبـر تـه منسـوب وو، ځکـه چې دوی پـه هغـه وخت کې پـه يـوې ژبـې ګړيدل، يـا يـې ژبـې سره ډېرې نـزدې وې او پـه عـين حـال کې يـا پـه يـوې سـيمې کــې يــا د يــوه بــل پــه ګاونـډيتوب کــې اوســېدل. پروفيسـر مـک ګـورن پـه ځرګنـد ډول دغسـې وايـي. سـترابو او پروفيسـر ولسـن پـه استدلال سـره دغـه نظر ښـکاره کـوي، پـه دې ډول چــې د لـومړني پـه وينـا "...دوی... زيـاتره د يــوې ژبــې ويــونکي دي. "د وروســتيو پــه وينــا "بــې لــه شــک نــه ددغــو خلکــو ژبــې تــر ډېــره حــده پــورې لــه يــوه اصــل (akin) څخــه وې، ځکــه چــې دوی پــه واقــع کــې د يــوه هيـــواد اوسېدونکي وو.[۱۲۳]" خـو دغــه ژبــې او داســې هــم ويــونکي يــې مشــخص شــوي نــه دي او هغــه پــه عمــومي ډول ســيمو تــه منســوبې دي، لکــه ســغدي، بــاختري، آري، پاراپــاميزادي، اراکوزي او داسې نور...

نـو دغـه ولسـونه د تـاريخ او ژبـې لـه نظر نـه ډېـر سـره نـزدې وو. د تــاريخ لــه نظــره د دوی د نــزدې والــي غتــه بېلګــه لــه يرغلګـر سـکندر سـره د ټولـو مخالفـت وو. دغـه واقعيـت د

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

ساکا مشرانو په خپله هغه ته ښکاره کړی و، چې بيان يې دمخه شوی دی. دوی په مخامخ کتنه کې ورته ويلي وو، چې له هغه وخت نه چې ده (سکندر) په باختر ودانګل، دوی د باختريانو په ملاتړ جګ شول. په اصل کې د همدغه ملاتړ په ډاډ و، چې د بخدي والي، بېسوس او بيا د هغه ځای ناستي سپتامنز له سکندر سره سخت وجنګېدل. بېسوس په نسب کې پارسي ښوول شوی او سپتامنز د کهزاد په وينا پښتون و او هغه د ساکا د ولس په ملاتړ تر بېسوس نه ډېر له سکندر سره سخته جګړه وکړه. دا دغو مره ټينګه جګړه وه، چې تاريخپوه پيترګرين هغه ته د "ملي حرکت" نوم ورکړی. دده د وطنپالنې او خپلواکۍ احساس دغومره پياوړی و، چې ويل يې "مرګ ده ته تر تسليمېدو نه لږ دردناک دی." دغه ټول ولسونه دده په سروالۍ له سکندر سره يو وخت بل وخت د دوه کلونو په بهير کې وجنګېدل، لکه چې وروسته د کونړ اسپه سيانو ورسره خونړۍ مقابله وکړه.

دغه ولسونه په هغه وخت کې ټول يا زياتره، لکه چې دمخه ويل شوي دي، په يوې ژبې ګړېدل يا يې ژبې سره نږدې او له يوه اصل څخه وې، خو د هغو په اړه په دقيق ډول ګړېدل ناشونکي دي، ځکه چې هغه ډېر پخوا له مينځه تللي او يو څو خورې ورې کلمې يې راپاتې دي. د دغو ژبو د نږدې والي غټه بېلګه هغه نومونه وو، چې

SABAWOON.COM

پکې مشترک و او د اس نوم يې يو څرګند مثال دی، چې په اوستايي، ساکي او پښتو ژبو کې په کثرت سره راغلی دی. په اوستا کې اسپه د اس په مانا دی او په اوستايي دوره کې د باختر واکمنه کورنۍ د اسپه کورنۍ په نامه يادېده، چې د کاوياني کورنۍ نه وروسته واکمنه شوې ده. د دغې کورنۍ د نزدې ټولو واکمنو د نومونو وروستاړی اسپه ده، لکه اروت اسپه، مهر اسپه، اوست اسپه، ويشتاسپه يا ګرشاسپه. د نورو مهمو کسانو په نومونو کې هم دغه کلمه راغلې لکه جم اسپه، پوروشاسپه، پتيراسپه، هچاتاسپه او داسې نور... په ساکي ژبه کې د اسپه کلمه حتی د ساکا د قوم د ځينو څانګو په نومونو کې هم راغلې لکه اسپه سای تهای (Aspasiatae)، اسپه سای کای(Aspassiakae) او اسپه سای تړای (Aspasiatrae)(۱۲۵).

په پښتو نومونو کې هم د اس او اسپه کلمې ډېرې راغلې لکه اسپه سي، چې د سکندر په وخت کې په کونړ، باجوړ او چترال کې اباد وو او په اسلامي دوره کې د يوسفزي په نامه ياد شول. د اسواکا او اسوه غانه نومونه په سانسکرت کې د پښتنو لپاره په کاربېدل. د شنسب ولس اصلي نوم شين اس و لکه کونړ چې د سکندر په وخت د خوسپس (Khoaspes) يا ښو اسونو، يا د ښو اسونو په ملک يادېده. د باختر د منځی نوم زر اسپه و،

چې مانا یې شاید زراسونه وي. د اس نوم په داسې حال کې چې په اریایي کلمو کې عام و، د اسپه کلمه یوازې د اوستا او ساکي ژبو مال او په پښتو کې د ښځینه اس په مانا و په داسې حال کې چې په نورو هندو اروپایي ژبو کې د ښځینه اس لپاره اسوه (asva)، ایکوا (equa) او اس ژوا (aszwa) نومونه په کاربدل(۱۳۶). په دې ډول د اسپه نوم یوازې په اوستا، ساکي او پښتو کې ویل کېده، نه په نورو هندو اروپایي ژبو کې. دغه واقعیت د پښتو، اوستا او ساکي ژبو نږدې خپلوي په ګوته کوي، چې د هغه له مخې ویل کېدلی شي چې د اسپه کورنۍ په اصل کې شاید پښتنه کورنۍ وه، یا پښتو لږ تر لږه په اوستایي دوره کې په باختر کې ویل کېده.

په دې اړه مؤلف دوست محمد دوست او پوهاند مجاور احمد زیار په خپلو اثرونو کې په نامه د افغانستان ژبې، او پښتو او پښتانه د ژبپوهنې په رڼا کې تفصیل او مثالونه ورکوي. او استاد صدیق الله رښتین هم په خپل اثر لرغوني پښتو کې د پښتو او اوستا یو شمېر هغه نومونه په پرتله ییز ډول راوړي، چې سره ورته او نږدې دي، لکه د پښتو پی د اوستا پایو، زوم او زاماته، سپږه او سپشو سپین او سپینه، پلار او پیتر، مازغه او مازګه، پیری او پیریکا، غوږ او ګوش، واوره او وفره او داسې نور...(۱۳۷).

خو پښتانه له ساکا سره تر هر بل قوم نه دغو مره ډېر

نـزدې و، چې ویـل کېـدلی شي دوی شـاید پـه اصـل یـو ټبـر وو، یـا پښــتانه د سـاکا کومــه څانګــه وه. پروفیسـر فـرای د سیسـتان سـاکا د پښـتنو لـوړ نیکونـه ګڼـي او وایـي، چې "د اسلامي پراختیـا پـه برابـر کـې د زنبیلانـو د ټینـګ مقاومـت یـو دلیـل پـه یقـین سـره هغـه جنګیـالي قـومي خلـک، د افغانـانو یـا پټانـانو نیکونـه وو، چې د یرغلګـرو سـره جنـګ لپـاره یـې مېړونــه ورکـول.(۱۲۸) " د اریـایي ژبـو متخصـص مـارګن سټرن پـه وینـا "پښـتو پـه اصـل کې شـاید د سـاکا یـوه لهجـه (Dialect) وي، چـې لـه شـمال نـه وارده شـوې، خـو ممکنـه نـه ده چـې اړیکـې یـې لـه د پښـه ډېـر نـزدې تعریـف شـي.(۱۲۹) " خـو ده وروسـته دغـه کـار وکـړ: "پښـتو بـې لـه دې چې لـه سـاکي ژبـې سره وتړلـه شـي، بـل کېـدون نـه لـري.(۱۳۰) " مـارګن سټرن کاشـکې د خپـل حکـم لپـاره شـواهد هـم وړانـدې کـړي وای. زه ددغـې لیکنـې پـه قـوت بیـا وایـم، چـې پښـتانه او سـاکا پـه اصـل کـې شـاید یـو ټبـر وي، یـا پښـتانه د سـاکا د لـوی ټبـر یـوه څانګـه وي. کـه سـاکي ژبـه پـاتې وای، پـه دې اړه بــه څرګنــد حکــم شــوی وای خــو د نالوســتو او پوونــده ساکاوو ژبـه نـه ده راپـاتې. راپـاتې کلمـې یـې هـم د ګوتـو پـه شــمار دي. دوه یــې هغــه دي، چــې اوس هــم پــه پښــتو کــې هغســې ویلــی کېــږي، چــې دوه نــیم زره کالــه دمخــه پــه ساکاوو کـې ویـل کېـدلې: زرینـه او تنـی (Tanais). زرینـه (Zarina) د سـاکا د کـومې څـانګې واکمنـه یـا ملکـه وه او

هغه په خپلو خلکو دغومره ګرانه وه، چې له مړینې نه وروسته يې د هغې د سرو زرو مجسمه ودروله(١٣١). مؤلف دوست محمد هم ملکه زرينه يادوي، خو هغه يې د ملکې توميريس (Tomyris) پرځای يادوي. د هېرودوت په وينا دا توميريس وه، نه زرينه چې په خپل پوځ سره يې، لکه چې د مخه يې بيان شوی، د هخامنشي امپراتورۍ مؤسس، سيروس پوځ ته ماتې ورکړه(١٣٢). زرين هم د پښتو کلمه ده او هم د پارسو، خو زرينه يوازې د پښتو کلمه ده.
تنهی د ساکاوو په وخت کې د منځنۍ اسيا د اوسني سردريا نوم و او اوس هغه د افغانستان په پکتيا کې د يوه پښتون ټبر نوم دی، لکه امو چې د ساکا د هامه ورګه لنډه شوی شکل دی. داسې هم د لرغوني زماني د منځنۍ اسيا په ځينو سيمو، لکه خوارزم او مرو کې دغسې ښارګوټي لوځ شوي، چې د کلا (Kala) کلمه يې د نامه يوه برخه يا وروستاړی جوړوي. بېلګې يې دا دي: تيشيک-کلا (Teshik-Kala)، توپرک-کلا (Toprak-Kala) کوی، کرل ګان-کلا (Koy-Krylgan-Kala) و د ژنباس-کلا (dzhanbas-kala) او ګياور-کلا (gyavr-kaa)(١٣٣).
کلا د پښتو يوه عامه کلمه ده، د Pasionai يا پاسيونای ساکي ټانګه چې د ساکا له نورو ټانګو سره يې په بخدي کې د يونان-باختري واکمني نسکوره کړه، ممکن د پښتو پاسنی وي. ژبپوه پوهاند زيار په خپل ياد

SABAWOON.COM

شوي اثر کې د سکه، کسې، کاسي او کاس نومونه چې په افغانستان او پښتونخوا کې ويل کېږي، د ساکا د نامه بدل شوي شکلونه گڼي.

له دغو ژبنيو بېلگو نه برسېره د ساکا او پښتنو قومي جوړښت او خاصيتونه دغومره سره ورته وو، چې هغه لکه د يوه ځانگړي ټبر خلک وي. ساکا د څو لويو ټبرونو يو کنفدريشن يا لوی اتحاد و، چې تر اخري واحد يانې کورنۍ پورې يې بې شمېره څانگې لرلې. پښتانه هم د ساکا په شان د ډېرو ټبرونو کنفدريشن دی او څانگې يې دغومره ډېرې دي، چې شمېرل يې ناشونکی ښکاري. پر دې برسېره د ساکا د هيڅ ټبر لوی مشر زواکمن او مطلق نه و، تر څنگه يې د څانگو مشرانو هم رول لاره. له سکندر سره چې د ساکا څو جرگو ليدل وکړل، هغه له څو مشرانو نه جوړې وې نه له يوه زورواک واکمن نه. لکه په هند کې د پاچا پورس په شان. لکه چې د مخه وليدل شول د پارتيه پاچا د دوه جرگو په سلا او مشوره واکمني کوله، نه يوازې په خپله. له احمد شاه دراني نه تر امير عبدالرحمن پورې د افغانستان سياسي نظام هم لږ و ډېر په همدغه بڼه و او د قومي پښتنو سياسي جوړښت اوس هم په همدغه شکل دی.

بلـه دا چې هغسې چې د ساکاوو ژوند طرز په عمومي ډول د پوونده توب و، داسې هم د پښتنو ژوند تر اتلسمې

پېړۍ پورې تر زياتې اندازې د کوچي توب و. په نولسمه پېړۍ کې امير عبدالرحمن که څه هم د غوڅ عمل خاوند پاچا و، ونه شو کولی هغه لږ و ډېر دوه مليون کال پوره کوچيان، چې ټول يې پښتانه وو، مېشته کولو ته وهڅوي. دوی نه غوښتل د کوچي توب ژوند طرز ترک کړي، سره له دې چې د مېشته کېدلو په حال کې امير د ډېر امتيازونه ورته منلي وو(۱۳۴). د ښاغلي زلمي هېوادمل په وينا تره خېل قوم، چې زياتره يې اوس هم کوچي توب کوي په اصل کې ساکا دي. قوم ته د وفا لرلو احساس هم په ساکاوو کې ټينګ و او هم په پښتنو کې ټينګ دی. په دوا ړو کې لکه چې ويل شوي دي:

"فرد ځانګې ته او ځانګه فرد ته په وفا لرلو سره دواړه ژوندي پاتې کېدلی شي. که د کومې ځانګې غړی ژوبل يا ووژل شو، هغې ځانګې د خپل ځان ساتنې لپاره له مجرم يا د هغه له ځانګې نه بدل اخيسته. که يې کوم غړي د بلې ځانګې په برابر کې جرم وکړ، قوميان يې پرې ټينګ درېدل او په دې ډول د وينې د انتقام دايمي توب...(۱۳۵) "

پښتنو د غه خاصيتونه لرل او اوس يې هم لري، خو نه په هغه پخواني شدت سره. د ساکا خلکو به هم لرل. د دوی بل خاصيت طعنه ورکول، تورا و بربڼ کول او لاپې وهل و. هغه وخت چې سکندر د تنې يا سر دريا غاړې ته ورسېد، ساکا سورو په بله غاړه کې د غسې احساسونه په قوت او

ننداره ییز ډول وښوول. سکندر ځان مجبور ولید د ربړونو په ګاللو سره له سین نه تېر شي، خو ساکا هغه وخت خواره شوي وو. پښتانه هم په طعنه ورکولو تور او بریښ کولو او لاپو وهلو کې نوم لري. بلـه دا چې دواړه زړور او جنګیالي قومونه وو، غټ مثال یې له سکندر سره د دوی مقابله وه. سکندر په منځنۍ اسیا کې له ساکا او په کونړ کې له اسپه سي پښتنو سره له دغسې ټینګ مقاومت سره مخ شو، چې له بل قوم سره په دغسې ټینګ مقاومت سره مخ شوی نه و. همدغسې جنګونو کې وو چې ځینو پکې غیر عادي زړه ورتیا ښووله او اتلان کېدل، لکه ملکه زرینه او ملکه تومیریس په لرغوني منځنۍ اسیا کې او امیر کروړ د لرغوني افغانستان په غور او رستم په سیستان کې(۱۳۶).

د پټې خزانې لیکوال محمد هوتک په وینا امیر کروړ د امیر پولاد سوري زوی او په ختـه سهاک و. دی په ۱۳۹ هجري قمري کال کې د غور په مندېش کې امیر شو. په اوړي کې په زمینداور کې په دغسې ماڼۍ کې اوسېده، چې د هغې ماڼۍ په شان وه، چې د غور په مندېش کې یې لرله. ده په جنګونو سره خپله واکمني پراخه کړه او که یې په لاندې شعر باور وشي، هرات، جرم، بامیان او تخار یې هم لاندې کړي وو. نامتو شیخ کتـه دده دغه شعري ټوټه، چې له ویاړ او لاپو نه ډکه ده، نقل کړې چې په دغه بیت شروع کېږي(۱۳۷):

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

زه یم زمری پر دې نړۍ له ما اتل نه سته
په هند و سند و پر تخار او پر کابل نه سته
بل په زابل نه سته

د ټولو منابعو له مخې رستم د سیستان یو د ېر نومیالی اتل تېر شوی دی. مؤلف دوست یې د تاجکي حماسي روایتونو له مخې او د ایران د لرغوني تاریخ متخصص پروفیسر رچرد فرای یې په ختمه ساکا ګڼي(۱۳۸)، خو ایرانی تاریخپوه عبدالعظیم رضایي یې ایرانی یاني غیر ساکا ګڼي، خو په دغه عجب دلیل سره: "بعضی از مورخان می پندارند که داستان رستم را سکاهای [ساک ها] از سر زمین اصلی خویش اورده اند که در روزگار باستان به سیستان تاخته و در انجا ساکن شده بودند. ولی از انجا که مادر رستم روتابک یا رودا به ی ایرانی است این تصور خالی از حقیقت به نظر میرسد.(۱۳۹) " عجب استدلال! اول دا چې رودابه په اصل کې د کابلستان د واکمن مهراب شاه لور وه او بله دا چې په افغانستان او سیمه کې یو څوک د پلار په نسب یادېده، نه د مور. د رستم د اتلوالي قصې اول د ابوالقاسم فردوسي په شاهنامه کې بیان شوي او وروسته په پهلوي او نورو سرچینو کې راوړل شوي دي. په یاد دې وي، چې د شاهنامې دوه-دریمه برخه د افسانوي روایتونو او قصو داستان او دریمه برخه یې د ساساني واکمنۍ تر پایه

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

پوري د تاريخي پښتو منظوم داستان دی. دغه افسانې د فردوسي تر وخته پورې (د مړينې اټکلي كال ۱۰۲۵م) په شفاهي ډول اوږدل كېدلي[۱۴۰]. د كهزاد په وينا په شاهنامه كې په يادو شويو نومونو كې په سلو كې پينځه نوي يې هغه دي، چې په افغانستان پورې تعلق لري[۱۴۱]. په شاهنامه كې د سيستان پهلوانان خاص مقام لري. تاريخپوه رضايي هم وايي، چې "بموجب مندرجات رزمنامه های ملی، بزرگترين پهلوانان ايرانی از سيستان برخاسته، تاج و تخت و سرزمين ايران [د ايران نوم هغه وخت رواج نه لاره] را از هجوم بيگانگان مصؤن داشته اند. پهلوانان موصوف متعلق بخاندان های بزرگ بوده، نژاد شان به جمشيد، شاه پيشدادی ميرسيد. بطوريكه پيش از اين گفتيم جمشيد هنگام فرار از دست ضحاك [سهاك؟] دختر كورنگ پادشاه زابلستان را بزني گرفت و از آن زن صاحب پسری شد كه او را تور نام نهادند. سپس به ترتيب از تور شيد سپ، از شيد سپ تورك، از تورك شم، از شم اثرط، از اثرط گرشاسپ، از گرشاسپ نريمان، از نريمان سام سوار، از سام سوار زال و از ال رستم بوجود آمدند.[۱۴۲] "

رضايي زال او زوی يې رستم دغو مره مهم ګڼي، چې په هكله يې وايي چې: "نخستين شاهی كه پس از انقراض سلسله پيشداديان بر اورنگ شهرياری تكيه زد كيقباد

SABAWOON.COM

بـود کـه ایـن مقـام را بـا یـاری و کمـک زال و رسـتم بدسـت آورد.(۱۴۳) " سـره لـه دې هـم پـه اوسـتا کـې نـه پهلـوان رسـتم او نـه د هغـه پـلار زال یادونـه شـوې ده. پـه افسـانوي قصـو کـې رسـتم د روسـتاتم (**Rostatham**) پـه نامـه د سیسـتان د واکمـن پـه توګـه د فـراه او زابلسـتان د ښـارونو جـوړونکی ګڼل شوی دی(۱۴۴).

دلتـه د دغـو ټکـو یادونـه ضـروري ده، لـومړی دا چـې د اریایـانو پـه لـومړي لـوی لیـږد کـې پـه سیسـتان کـې بـه دغـومره ډېـر سـاکا مېشـته شـوي وو، چـې د رسـتم د کـورنۍ مشـران یـې پـه دې قـادر کـړل چـې واکمنـي او اتلـوالي وکـړي. بـل دا چـې پـه دغـه مهـال کـې تورانیـان او د هغـو مشـر افراسـیاب، لکـه چـې شـاهنامه وایـي، پـه بخـدي کـې نـه وو چـې د هغـه لـه واکمنـو او رسـتم سـره وجنګېـږي. ترکـان، لکـه چـې د مخـه ویـل شـوي دي، د ساسـانیانو د واکمنـۍ پـه اخـر کـې دغـې سیمې تـه راغلـل. دا چـې د شـاهنامې لـه مخـې تورانیـان او پـه سـر کـې افراسـیاب بـه پـه اوسـتایي دوره کـې لـه رسـتم سـره جنګېـدلي وي، د اعتبـار وړ نـه ښـکاري. لکـه چـې د مخـه ویـل شـوي شـاهنامه پـه اصـل کـې د شـفاهي روایتونـو او قصـو داسـتان دی او شـفاهي روایتونـه پـه خپـل ذات کـې د تـاریخي واقعیـت پـه شـان د اعتبـار وړ کېـدلی نـه شـي، ځکـه چـې د انسـان حافظـه روایتونـه هسـې چـې یـې اوربـدلي وي، سـاتلی نـه شـي او هغـو د بیـا بیـانولو او انتقـال پـه وخـت کـې

SABAWOON.COM

پکې تصرف کوي او حتى مسخ کوي يې، نو شفاهي روايتونه په تېره هغه چې د پېړيو پېړيو عمر لري، هغو مره چې د راويانو د ذهن او خيال انعکاس وي، د واقعيت انعکاس نه وي خو د رستم په شته توب او اتلوالي کې شک نه پيدا کېږي، ځکه چې هغه په ډېرو سرچينو کې ياد شوی دي.

د مارکوارت په نظر رستم او ګرشاسپ يا کرس اسپه (Keresaspa) په اصل کې يو شخص و(۱۴۵). کهزاد بيا ګرشاسپ او غرغښت يو کس ګڼي او وايي چې "ګرشاسب و غرغښت هر دو نام يک شخص و يک قهرمان افسانوی، داستان نيمه تاريخی، فولکلوری پهلوان زبردستی است که (اوستا) و منابع ديگر مصل [مثل] (کتاب ګرشاسب) نويسنده و شاعر قرن چارم هجري ابو الموئيد بلخی و تاريخ سيستان ګمنام قرن ششم هجری ذکر شده. "دی دا هم وايي، چې د غرغښت نوم د خارجيانو لپاره يو مجهول نوم دی په داسې حال کې چې: "... ادب ملی افغانستان همين... قهرمان ملی را در تمام داستانهای حماسی از ياد نبرده و تمام کارنامه های وی را زنده نگاهداشته اند.(۱۴۶) "کهزاد په دې اړه د پاچا امان الله په وخت کې د يوې ډرامې بيان کوي او وايي، چې "... در طی نمايش درام بنام (جذر و مد اسلام) از (غرغښت) بحيث يک (پهلوان ملی)، (بابای ملت)، (پدر معنوی

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

قــوم(، (غښــتلي غرغښــت) ، (جهــان پهلــوان) يــاد میشــد.(١۴٧) " د ګرشاســب يــا غرغښــت نوميــالي تــوب او نوميـالی تـوب لـه د ېنـه معلـومېږي، چـې محمـد حيـات خـان يـې پـه خپـل حيات افغـاني اثـر کـې هـم پـه همدغـه ډول يـادوي. دی هــم د تــاريخپوه رضــايي پــه شــان ګرشاســب د رســتم د کــورنۍ مؤسـس يـا لـوړ نيکـه بـولي(١۴٨). پـه يـاد دې وي، چـې ګرشاسب پـه اوستا او رستم پـه شاهنامه کـې د سترو اتلانـو په شان ډېر ياد شوی دی:

سواری چو رستم نيامد پديد
چـو سـام نريمان بگيتی نبود

پـه دې ډول پـه يـوه روايـت غرغښـت، ګرشاسب او رسـتم پــه اوســتايي دوره کــې د سيســتان د يــوه پهلــوان نومونــه کېــږي او د محمـد حيـات خـان او رضـايي پـه وينـا ګرشاسـب د رسـتم لـوړ نيکونـه کېـږي او څنګـه چـې رسـتم پـه خټـه سـاکا و ، دوی ټول په خټه ساکا ياني پښتانه کېږي.

پښـتو د خپلـې ودې پـه لومړنيـو مرحلـو کـې لـه سانسـکرت نـه هـم اغېزمنـه شـوې ده. سانسـکرت هغـه لرغـوني هنـدي ژبـه ده، چـې لـه ويـدي ژبـې سـره تـړاو لـري. دغـه ژبـه پـه مخزېـږدي څلــورمې پېــړۍ کــې د تعلــيم کــړو هنــديانو ژبــه شــوې وه، نـورې هنـدي ژبـې لـه سانسـکرت نـه راوتلـې دي. دغـې ژبـې بـه د موريـا کـورنۍ پـه دوره کـې پـه پښـتو اثـر کـړی وي. تـر هغـه دمخـه هـم هنـدي عناصـر پـه ختيـځ افغانسـتان کـې يـو ځـای بـل

ځای او سپړل لکه چې د مخه یې بیان شوی د موریا د کورنۍ مؤسس چندرا ګوپتا موریا د سلوکوس نیکاتور په وخت کې خپله واکمني آن تر هندوکش پورې ورسوله او کورنۍ یې څه باندې یوه پېړۍ(۳۲۰_۱۸۷مخزېږدي کې) واکمني وکړه. په دغې دورې کې د ګندارا پښتانه له اراکوزي (کندهار) نه ترا اباسین پورې له سانسکرت ویونکو سره محشور و. طبیعي ده، چې پښتو به هم له سانسکرت نه متاثره شوې وي. دغه تاثر له لاندې عددي جدول نه ښکاره دی، دلته دا هم ویل کېدلی شي چې پښتانه شاید په همدغې دورې کې د لومړي ځل لپاره له مجردو عددي مفهومونو سره اشنا شوي وي[۱۴۹]:

	سانسکرت	سانسکرت	پښتو
۱	**Eka**	ایکا	یو
۲	**Dva**	دوه	دوه
۳	**Traya**	ترایه	درې
۴	**Catvarah**	کت واره	څلور
۵	**panca**	پانسه یا پنکه	پېنځه
۶	**Sat**	شت	شپږ
۷	**Sapta**	سپتا	اووه
۸	**Astav**	استاو	اته
۹	**Nava**	ناوه	نهه

SABAWOON.COM

۱۰	Casa	داسا	لس
۱۱	satam	سه تم	سل

سره له دې هم د پښتنو شجره، لکه د نورو قومونو شجرو په شان، له اول نه تر پایه پورې په منظم ډول معلومه نه ده. د تاریخپوه کهزاد په نظر: "... شجره تمام این کتله بزرگ اعم از تمام قبایل و عشایر که در این گوشه دنیا افتاده اند، بوجود سه شخصیت بزرگ سه نیکه گان اولی منتهی میشود که عبارتند از (بیتنی، غرغښت و سړبن)" دی دغه درې ګونې نیکونه د اترط، ګرشاسب او سرند په نومونو هم یادوي او په خپل اثر (غرغښت یا ګرشاسب) کې د هر یوه د کارنامو په اړه اوږد غږېږي. د پښتنو ټولې څانګې او خېلونه چې شمېرل یې ناشونکی دی، په نهایت کې دغو درې نیکونو ته رسېږي: درانیان، بړیخ، ترین، غوریاخېل، یوسف زي، اسحق زي یا ساک زي او نور سړبن یا سرند ته، کاکړ، داوي، بابي او نور غرغښت یا ګرشاسب ته او غلزیان، لودیان، سوري، نیازي او نور بیتني یا اترط ته[۱۵۰]. تر کهزاد نه دمخه په دې اړه ډول ډول او عجب حد سونه وړاندې شوي دي، چې ذکر یې دلته لازم ښکاري. په لنډ ډول د دوی نسب قبطیانو، یهودانو، جارجیانو، ارمنیانو، پاړسیانو، ترکانو او حتی تارتارانو ته هم رسول شوی

SABAWOON.COM

دی، خو دغه ټول محض حدسونه او ناسم دي، چې روسي افغان پېژندونکی ډورن په دغو الفاظو په غوڅه رد کړي دي: "زه په خپل وار په دې نظر یم چې افغانان [پښتانه] د خپل هېواد ځايي خلک دي او د سر ويليم جونز په شان زه هم دوی د پاراپاميزاد له لرغونو خلکو سره يو ګڼم." ډورن دا هم وايي، چې "دوی په خپل او سني هېواد کې له نامعلوم وخت نه راپه دېخوا اوسېدلي دي.(۱۵۱) " کهزاد دغه روايتونه او دغسې نور لا په غوڅه توګه ردوي او وايي، چې "جناب شېر محمد ګنداپوري ابراهيم زی صاحب تاريخ (خورشيد جهان)، و جناب محمد هاشم خان، صاحب تاريخ فرشته، صاحب اثار ديگری چون (آئين اکبري)، (مخزن افغانی)، (مرات الافغانی) وغيره هزار و يک قصه واهي چون (طالوت فرعون)، (ابراهه پادشاه حبشه)، و (قبطيان) و (بنی اسرائيل) و حکايات جعلی (ارخيا و برخيا) و غمزه [وغيره؟] را با هم بافتند. ساختند ولی از نور معرفت قرن بيستم همه این داستان های خود ساخته را از ميان برد و انساب سه قهرمان (بيټنی، غرغښت و سړبن) به يشت های اوستا چون افتاب بر پارچه يخ تابش نموده و همه قصص و روايات جعلی را بکلی ناپديد ساخت.(۱۵۲) " سره له دې هم دغه بې بنسټه روايت، چې افغانان یانې پښتانه په اصل او نسب کې يهودان دي، د ځينو په ليکنو کې انعکاس کوي. دغه

SABAWOON.COM

بې بنسټه روايت که څه هم په دغې ليکنې سره پوره باطل کېږي، د هغه بې بنسټ توب به زه دلته نور هم روښان کړم.

د دغه جوړ شوي روايت له مخې "کله چې حضرت محمدﷺ له مکې څخه مدينې منورې ته هجرت وکړ، نو په دغه وخت کې د خالد بن وليد د ليک په ذريعه د غور د سيمې د افغانانو [پښتنو] له مشرانو څخه څو تنه مدينې ته لاړل، چې د هغو له جملې څخه يې مشر د عيص زوی قيص و، چې د نوموړي د نسب سلسله چې په مخزن افغاني کې ذکر شوې ده، په (۳۷) پښت کې ساول ته چې په طالوت باندې ملقب و او د بني اسرائيل پاچا و، رسېږي. "

د دغه روايت له مخې دغو "افغانانو" په مدينه کې اسلام ومنه او حضرت محمدﷺ د قيس دغه عبراني نوم په عربي واړوه او د عبدالرشيد نوم يې پرې کېښود. "په هغو ورځو کې حضرت محمدﷺ د مکې د نيولو اراده وکړه او قيس عبدالرشيد د څو تنو نورو پښتنو او خالد سره د عسکرو سرلښکر وټاکل شو او په هغه جګړه کې چې د مکې د نيولو په منظور وشوه، افغانانو [پښتنو] ښه مېړانه ښکاره کړه او يوازې عبدالرشيد وکړای شول، چې د قريشو (۷۰) تنه متمردين ووژني.(۱۵۳) "

د دغه جعلي روايت پر بنسټ اول دغه "افغانان" د خالد په ګډون يهودان وو او "هغه افغانان چې په عربو کې

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

مېشته شوي وو، د هغو ځخه د وليد خالد زوی ډېر مشهور دی. "دويمه دا چې خالد بن وليد خپل دغه يهودي افغان قوميان مدينې ته وبلل، چې د حضرت محمد ص سره د مکې په نيولو کې مرسته وکړي، خو دغه روايت له سر نه تر پايه پورې د واقعيت پرخلاف دی او زه به دلته د هغه د دوو سترو ټکو بې بنسټ توب تثبيت کړم.

د حيات افغاني ژباړونکي هنري پريستلي (Henry Priestley) په وينا "لومړی دا چې د ساول پښت په غلطه له جودا (يهودا) ځخه بنول شوی دی (په داسې حال کې چې) د تورات (Old Testament) له مخې هغه د بنجامن ټبر ته منسوب و. د تورات په هيڅ ځای کې ددې ذکر نه شته، چې افسانوي ارخيا او ارميا به د ساول له زوزات ځخه وي... نه د ارميا او نه د افغان نوم، يا هغه ته ورته بل نوم. د حضرت داود د نوميالیو کسانو په ډله کې ليدل کېږي.(۱۵۴) " دغه نومونه د اسلامي دورې عربستان او د حضرت محمد ص په اړه تاريخونو کې هم نه ليدل کېږي. ما هم په ټولو هغو ډېرو اثرونو کې چې د لوړې زده کړې په وخت کې د لندن په پوهنتون کې او بيا له هغه وروسته لوستلي دي، دغه نومونه نه دي ليدلي.

د دغه روايت بل ټکی، چې خالد بن وليد به د قيس په مشرۍ د غور افغانان مدينې ته بللي وي، هم يو بې بنسټه حکم دی. خالد بن وليد دغسې تاريخي شخص و چې

SABAWOON.COM

کړنې يې په ډېرو کتابونو کې ثبت شوي دي. د هغو له مخې هغه يهود نه، بلکې د عربو د قريش لوی ټبر د مخزوم څانګې څخه و، خو دی تر ۲۲۹م پورې د حضرت محمد ص او اسلام مخالف و. په ۲۲۵ کې يې لا په احد کې د حضرت محمد ص پر ضد جګړه کې برخه هم اخيستې وه. دا هغه جګړه وه، چې مسلمانان پکې په زياته اندازه د هغه په قومندانۍ مات شوي وو[۱۵۵].

څلور کاله وروسته په ۲۲۹ کې چې حضرت محمد ص د حديبيې له متارکې نه وروسته په مکه کې هم د امتيانو او نفوذ خاوند شوی و، خالد بن وليد له عمر بن العاص سره هم د حضرت محمد ص پېغمبري ومنله. بل کال (۲۳۰) مسلمانانو مکه په جنګ سره ونيوله، خو دا يو لوی جنګ نه و[۱۵۶]. په دغه حال کې مسلمان خالد ته ممکنه نه وه، چې د هغه وخت په شرايطو کې افغانان هغه هم په دغو مره لنډې مودې کې مکې ته حاضر کړي. غير له هغه هم که قيس او ملګري يې په ختمه يهودان وای، هغوی به ولې له حضرت محمد ص سره د مکې په نيولو کې مرسته کړې وای، ځکه چې د هغه په حکم سره د مدينې يهودان ځپل شوي وو.

هېڅ تاريخي شواهد ددغه روايت پخلی نه کوي. په هېڅ تاريخي منبع کې ددې يادونه نه شته، چې د غور قيس به په ۲۳۰ کې په مدينه کې ليدل شوی وي. په دې

SABAWOON.COM

ډول په ۶۳۰ کې په مدينه کې د غور د قيس او د هغه د ملګرو شته والی او بيا د حضرت محمد ص له خوا په عبدالرشيد سره د هغه د نوم بدلېدل او د غه قيس د اوسنيو تر څلوېښت مليون نه ډېرو پښتنو مؤسس يا لوړ نيکه کېدل هسې هوايي خبرې کېږي. هو، خالد بن وليد د عربو د قريش نامتو قومندان و، خو هغه د خليفه ابوبکر په وخت کې د ردا په نامه کورني جنګ په بهير کې وځلېد. دا دی و، چې د عقربه په نامه مهمه جګړه يې وګټله او ياغيان يې په ټول عربستان کې ايل کړل.

په اصل کې د غه روايت څکه رښتيا کېدلی نه شي، چې پښتون بې له شک نه. لکه چې د دغې ليکنې نه هم ثابته ده، اريايي قوم دی، نه سامي چې عربان او يهودان ورته منسوب دي. پښتو هم بېله کوم شک نه اريايي يا په دقيق ډول ختيځه اريايي ژبه ده، نه د عربي او عبري ژبو په شان سامي. اريايي او سامي خو دوه سره بېلې نژادي او ژبنۍ ډلې دي.

د دغو واقعيتونو په رڼا کې د غه روايت چې پښتانه په اصل او نسب کې يهود دي، يوازې د ذهن او بد نيت زېږنده کېږي، نه تاريخي واقعيت. اوس که يو څوک سره له دې هم پښتانه د دغه جعلي روايت پر بنسټ بني اسرائيل ګڼي، هغه به په اصل کې د لوستونکيو، تاريخ او رښتين توب پروا نه کوي.

SABAWOON.COM